

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

หลักการสำคัญอย่างหนึ่งของการเมืองก็คือ การแสวงหาการปกครองที่ฝ่ายต่าง ๆ ได้รับความเป็นธรรมมากที่สุด และการธำรงรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชนการเมืองที่เรียกว่ารัฐ การจะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงเป็นการกระทำต่อค่านิยม เป้าหมาย ความคิด ความเชื่อ การแข่งขันและผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน การสถาปนาระเบียบทางการเมืองท่ามกลางความแตกต่างเช่นนี้ หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่กิจกรรมทางการเมืองต้องดำเนินควบคู่กับการต่อสู้และการแข่งขันซึ่งสะท้อนออกมาในลักษณะของพฤติกรรมของความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ¹

กล่าวได้ว่าพฤติกรรมความขัดแย้งเป็นลักษณะร่วมอย่างหนึ่งของระบบการเมืองทุกรูปแบบ นักรัฐศาสตร์ในกลุ่มสำนักพหุนิยม (polyarchy) กล่าวว่า “ความขัดแย้งกับการเมืองเป็นเสมือนคู่แฝดที่แยกจากกันไม่ออก” กล่าวคือถ้าหากไม่มีความขัดแย้งแล้ว สิ่งที่เรียกว่าการเมืองก็จะไม่มีเช่นกัน Robert A. Dahl ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเมืองว่า ถ้าทุก ๆ คนในระบบการเมืองมีความเห็นพ้องต้องกันทั้งเป้าหมายและวิธีการ ไม่มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงและโน้มน้าวชักจูงให้ผู้อื่นตอบสนองต่อเป้าหมายและวิธีการที่ฝ่ายตนต้องการแล้ว ความสัมพันธ์เกี่ยวกับอำนาจและอิทธิพลก็จะไม่เกิดขึ้นและปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “การเมือง” ก็จะไม่ปรากฏในระบบการเมืองเช่นกัน²

แนวความคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

คำว่า “ความขัดแย้ง”(conflict) นั้นมาจากรากศัพท์ในภาษาลาติน คือ *configere* แปลว่าการต่อสู้ ตามความหมายดังกล่าวนี้ ความขัดแย้งควรจะหมายถึงการต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายเพื่อตัดสินว่าจะเลือก

¹ Robert A. Dahl, *Modern Political Analysis* (New Delhi : Prentice Hall of Private Limited, 1975), pp. 37-41.

² Ibid. , p. 59.

อย่างใดอย่างหนึ่งหรือเลือกหลายอย่าง³ ได้มีนักคิดและผู้ที่สนใจในเรื่องของความขัดแย้งพยายามให้ความหมายของคำว่าความขัดแย้งไว้แตกต่างกันดังนี้คือ

L.A. Coser กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้กันในเรื่องสิ่งมีคุณค่า (value) และการอ้างการเป็นเจ้าของในสถานภาพ อำนาจ และทรัพยากรที่หายากซึ่งเป็นเป้าหมายของฝ่ายตรงกันข้ามที่จะลบล้างทำให้เกิดความเสียหายหรือกำจัดไม่ให้คู่แข่งได้รับสิ่งเหล่านี้⁴

Harold F.Gostner บอกว่า ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้ระหว่างบุคคล 2 ฝ่ายหรือมากกว่าเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากร (resources) หรือให้เป็นไปตามแนวความคิดของตน⁵

Albert F.Eldridge ได้ให้ความหมายความขัดแย้งไว้ว่าเป็น สภาวะการณ์ที่ผู้กระทำคนหนึ่ง (ซึ่งอาจเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล หรือประเทศก็ได้) มีความเกี่ยวข้องในการขัดขวางผู้กระทำคนอื่น ๆ ที่มุ่งไปยังเป้าหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้กับตน⁶

David W. Johnson และ Frank P. Johnson ได้ให้ความหมายความขัดแย้งว่าหมายถึงการที่กิจกรรมหนึ่งเกิดขึ้นในลักษณะที่ขัดแย้ง ขัดขวาง ขัดกัน หรือรบกวนอีกกิจกรรมหนึ่ง ทำให้กิจกรรมนั้นเสียหาย ดำเนินไปได้โดยยากหรือมีผลน้อยลงในทางใดทางหนึ่ง⁷

Andrew J. Dubrin กล่าวว่าความขัดแย้งเป็นการขัดขวางของบุคคลอื่นหรือการใช้กำลังที่ก่อให้เกิดภาวะความตึงเครียดขึ้นมาซึ่งภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อ กลุ่มคน 2 กลุ่มหรือมากกว่าต่างก็รับรู้ถึงเป้าหมาย คุณค่า หรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถจะร่วมกันได้⁸

³ กิติมา ปรีดีติติก, ทฤษฎีบริหารองค์การ, (กรุงเทพฯ : ธนะการพิมพ์, 2529), หน้า 294-295.

⁴ L. A. Coser, The Functions of Social Conflict (Glencoe, Ill : The Free Press, 1958), p. 8.

⁵ Harold F. Gostner, Administration in the Public Sector (New York : Wiley, 1977), p. 195.

⁶ Albert F. Eldridge, Images of Conflict (New York : St.Martin's Press, 1979), p. 2.

⁷ David W. Johnson and Frank P. Johnson, Joining Together : Group Theory and Group Skills (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, 1975), pp. 136-137.

⁸ Andrew J. Dubrin, Foundations of Organization Behavior : An Applied Perspective (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, 1984), p. 346.

อุทัย หิรัญโต ให้ความหมายความขัดแย้งไว้ว่า “ความขัดแย้งหรือการขัดกันเป็นการปะทะสังสรรแบบหนึ่งซึ่งเป็นการทำลายบุคคลหรือกลุ่มฝ่ายตรงกันข้าม การขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะความไม่ลงรอยกันซึ่งอาจจะเป็นเพราะความคิดเห็น ผลประโยชน์หรือวิถีชีวิต”⁹

จากแนวคิดและการให้ความหมายของบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับความขัดแย้งพอจะสรุปได้ว่า ความขัดแย้งนั้นเป็นสถานการณ์ที่มีเงื่อนไขก่อให้เกิดการต่อสู้กันระหว่าง 2 ฝ่าย (หรือมากกว่านี้) เพื่อถักกัน ขัดขวางมิให้ฝ่ายตรงข้ามได้บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่า (values) สถานภาพ อำนาจ ทรัพยากร ความคิดเห็น วิธีการ ที่จะไปสู่เป้าหมายนั้น ๆ

สาเหตุของความขัดแย้ง

แนวความคิดเรื่องสาเหตุของความขัดแย้งนั้นได้มีนักคิด นักวิชาการ ที่ศึกษาในเรื่องความขัดแย้งได้ให้คำอธิบายแตกต่างกันออกไปตามแนวทางของแต่ละคน

L.A. Pondy กล่าวว่าความขัดแย้งมักจะเกิดจาก¹⁰

1. ความขัดแย้งในด้านทรัพยากรที่จำกัดและนโยบายที่แตกต่างกัน
2. ความขัดแย้งจากอารมณ์ เช่น ความไม่เป็นมิตร การถูกกดดัน
3. ความขัดแย้งจากความเข้าใจและการรับรู้กันของแต่ละคน
4. ความขัดแย้งจากการไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง

เมธา สุคบรรทัด สรุปสาเหตุของความขัดแย้งว่ามักจะเกิดขึ้นจาก¹¹

1. การมีความเห็นไม่ตรงกัน (personality clash) เกิดจากการที่ต่างฝ่ายต่างก็มีความเชื่อมั่นใจเหตุผลของตัวเองหรือความยึดมั่นในหลักวิชา
2. ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน (misunderstanding) เกิดจากความเข้าใจความหมายของอีกฝ่ายหนึ่งผิดไป ทั้งที่บางทีทั้ง 2 ฝ่ายอาจมีวัตถุประสงค์เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน
3. ความไม่เชื่อถือกันเป็นการส่วนตัว (cognitive and personalized) ความขัดแย้งประเภทนี้ไม่มีเหตุผลแต่อย่างใด เป็นเพียงความไม่เชื่อฝีมือกัน

⁹ อุทัย หิรัญโต, หลักสังคมวิทยา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2522), หน้า 63.

¹⁰ L. A. Pondy, “Organizational Concepts and Models” in Management of Change and Conflict eds. Thomas & Bennis (1922), p. 359.

¹¹ เมธา สุคบรรทัด, “พรรคการเมืองกับความขัดแย้ง”, ใน รัฐศาสตร์นิเทศ 6 (ตุลาคม 2513) : 42-43.

4. ความแตกต่างกันในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ (goal oriented) ความขัดแย้งนี้ทั้ง 2 ฝ่ายจะมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ไม่เหมือนกัน ฝ่ายหนึ่งพยายามจะให้อีกฝ่ายหนึ่งทำตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของตน ถ้าไม่ยอมก็จะมีการต่อสู้กัน

กิติมา ปริติติลล อธิบายสาเหตุความขัดแย้งระหว่างบุคคลว่าเกิดจาก¹²

1. การรับรู้ที่แตกต่างกัน มีการมองปัญหาที่ไม่เหมือนกัน
2. การมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งหากตกลงกันไม่ได้ด้วยความพอใจของทั้ง 2 ฝ่ายก็จะ

เกิดความขัดแย้งขึ้น

3. ค่านิยมที่แตกต่างกัน หมายถึงหลักที่แต่ละคนยึดถือเป็นเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน

4. ความมีอคติต่อกัน คือมีความรู้สึกส่วนตัวที่ไม่ดีต่อบุคคลอื่น

5. ผลประโยชน์ขัดกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข

Andrew J. Dubrin ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของความขัดแย้งภายในองค์กรว่ามีดังต่อไปนี้¹³

1. ธรรมชาติของความก้าวร้าวในตัวบุคคล (aggressive nature of people)
2. การแข่งขันในทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด (competition for limited resources)
3. การขัดกันในด้านค่านิยมและผลประโยชน์ (clashes of values and interests)
4. การรับรู้ในการมุ่งหมายของความขัดแย้ง (perception of conflict intention)
5. ความขัดแย้งในบทบาท (role-based conflict)
6. การแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว (power seeking and self-interested)
7. ความรับผิดชอบที่ถูกจำกัดลงอย่างเต็มที่ (poorly defined responsibilities)
8. การนำการเปลี่ยนแปลงเข้ามาในองค์กร (introduction of change)
9. บรรยากาศในองค์กรที่ไม่ค่อยดี (unfavourable organizational climate)
10. การรบกวนในเรื่องทางเพศ (sexual harassment)
11. ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ประจำกับที่ปรึกษา (line versus staff perogatives)

อรุณ รักธรรม นำเสนอถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในองค์กรว่ามี 8 ประการคือ¹⁴

¹² กิติมา ปริติติลล, ทฤษฎีการบริหารองค์กร, หน้า 298-299.

¹³ Dubrin, Foundations of Organizational Behavior : An Applied Perspective. pp. 350-355.

¹⁴ อรุณ รักธรรม, “ความขัดแย้งกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงขององค์กร”, ใน วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 26 (กรกฎาคม 2529) : 416-420.

1. การมีข่าวสารหรือข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน
2. การมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน
3. ค่านิยมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล
4. ความเชื่อของบุคคลที่แตกต่างกัน
5. ความรู้และความคิดเห็นของแต่ละบุคคลที่มีอยู่แตกต่างกัน
6. ปัญหาจากโครงสร้างขององค์กร
7. ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงขององค์กร
8. พฤติกรรมส่วนตัวของแต่ละบุคคล เช่น บุคลิกภาพ, ความพึงพอใจในบทบาทและฐานะขององค์กร, เป้าหมายส่วนตัวและสัมพันธภาพในองค์กร

จากแนวความคิดของนักคิด นักวิชาการต่าง ๆ เหล่านี้ อาจนำมาสรุปถึงที่มาของความขัดแย้งได้ว่ามีสาเหตุมาจาก

1. ปัจจัยทางจิตวิทยาและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่ขัดแย้งกัน อันได้แก่การที่บุคคลในองค์การแต่ละคนมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน มีการรับรู้และความเข้าใจในปัญหาที่แตกต่างกัน มีค่านิยมที่แตกต่างจากบุคคลอื่น การมีอคติและความไม่เชื่อถือกันเป็นการส่วนตัว การมีเป้าหมายและอุดมการณ์ในชีวิตในการทำงานร่วมกับองค์การที่แตกต่างกัน ตลอดจนบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลและความพึงพอใจของบุคคลต่อบทบาทของตนในองค์การ
2. การมีทรัพยากรที่จำกัด การมีทรัพยากรที่จำกัดทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของทุกคนได้ ดังนั้นจึงมีการแข่งขันกันเพื่อจะได้มีทรัพยากรเหล่านั้น เมื่อฝ่ายใดได้ไปก็จะทำให้อีกฝ่ายไม่พอใจ ความขัดแย้งก็จะเกิดขึ้น
3. ผลประโยชน์ขัดกัน นับเป็นเรื่องที่สำคัญมากโดยเฉพาะในทางการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องที่สร้างความขัดแย้งถึงขั้นแตกหักระหว่างบุคคลในองค์การที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ผลประโยชน์ในทางการเมืองนั้นมีหลายรูปแบบ อาจเป็นผลประโยชน์ในเชิงทรัพยากรทางวัตถุ เช่น เงินทองของมีค่ามีราคา ผลประโยชน์ในเรื่องของตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ผลประโยชน์ในเรื่องของฐานะคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น
4. อุปสรรคจากการติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลในบางครั้งก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในด้านข้อมูลข้อเท็จจริง ซึ่งอาจเกิดจากการขัดข้องของอุปกรณ์ที่ใช้สื่อสาร (ตัวสื่อ) หรือความไม่ชัดเจนของตัวข้อมูล (ตัวสาร) ทำให้บุคคลต่าง ๆ เกิดความไม่เข้าใจกันซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งได้

5. ปัจจัยจากโครงสร้างขององค์กร โครงสร้างขององค์กรก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลขึ้นได้ ถ้าหากว่าองค์กรมีการจัดโครงสร้างที่ไม่เหมาะสม ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ในกรณีของพรรคร่วมรัฐบาล (รัฐบาลผสม) ซึ่งถือเป็นองค์กรทางการเมือง หากมีการจัดโครงสร้างไม่ดีมีมากพรรคเกินความจำเป็น ไม่มีผู้ประสานงานพรรคร่วมรัฐบาลที่มีฝีมือ ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกพรรคร่วมรัฐบาลมักจะเกิดขึ้นได้ง่าย

ระดับของความขัดแย้ง ในการศึกษาในเรื่องระดับของความขัดแย้งนั้น จากแนวความคิดของนักวิชาการหลายท่านได้พิจารณาโดยสรุปแบ่งระดับความขัดแย้งออกได้เป็น 2 ระดับใหญ่ ๆ คือ¹⁵

1. ความขัดแย้งในระดับบุคคล ซึ่งแบ่งได้เป็น

1.1 ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (intrapersonal conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในตัวคน ๆ หนึ่ง ไม่เกี่ยวข้องกับคนอื่น เป็นความขัดแย้งในตนเอง

1.2 ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (interpersonal conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลมากกว่า 2 คนขึ้นไป

2. ความขัดแย้งในระดับองค์กร แบ่งได้เป็น

2.1 ความขัดแย้งภายในองค์กร (intra-organizational conflict) หมายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยมีคู่กรณีขัดแย้งเป็นบุคคลหรือกลุ่มย่อย ๆ ที่มีอยู่ในกลุ่มใหญ่ หรือที่อยู่ในองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ

2.2 ความขัดแย้งระหว่างองค์กร (inter-organizational conflict) หมายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาโดยมีคู่กรณีขัดแย้งเป็นองค์กรกับองค์กร

จากการแบ่งระดับของความขัดแย้งเช่นนี้ ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับพรรคร่วมรัฐบาลผสมที่เราศึกษาอยู่นี้จึงได้แก่ความขัดแย้งภายในองค์กรในข้อ 2.1 นั่นเอง รัฐบาลผสมถือได้ว่าเป็นองค์กรชั่วคราวตั้งอยู่บนเงื่อนไขของระยะเวลาของอายุสภาผู้แทนราษฎรและความยาวนานของตัวรัฐบาลผสมนั่นเอง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรครัฐบาลผสมถือเป็นความขัดแย้งของกลุ่มย่อยที่มีอยู่ในกลุ่มใหญ่หรือในองค์กรใหญ่ (ตัวรัฐบาลผสม)

¹⁵ บุญธรรม เลิศสุชีเกษม, “ความแตกแยกภายในพรรคการเมืองไทย: ศึกษาเปรียบเทียบพรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม และพรรคชาติไทย,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 33-34.

ประเภทของความขัดแย้ง

Don Hellriegel และ John W.Slocum ได้ทำการแบ่งประเภทของความขัดแย้งตามลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็น 3 ประเภทคือ¹⁶

1. ความขัดแย้งในเรื่องของเป้าหมาย (goal conflict) เกิดขึ้นเมื่อคู่กรณีมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน
2. ความขัดแย้งเกี่ยวกับความเข้าใจ (cognitive conflict) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความเข้าใจ มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ในทางการเมือง ผู้กระทำทางการเมืองอาจมีความเข้าใจหรือความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือการตีความหมายในคำใดคำหนึ่งได้แตกต่างกันตามพื้นฐานของความรู้และประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ของแต่ละบุคคล
3. ความขัดแย้งทางอารมณ์ (affective conflict) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความรู้สึกหรืออารมณ์ที่ไม่สอดคล้องกัน

Robert Waton แบ่งความขัดแย้งออกเป็น 2 ประเภท¹⁷

1. ความขัดแย้งในเนื้อหาสาระ (substantive issues) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาเนื่องจากการตกลงกันไม่ได้ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับ นโยบาย การปฏิบัติ การแสวงหาทรัพยากรและความคิดเห็นต่าง ๆ
2. ความขัดแย้งทางอารมณ์ (emotional issues) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลจากความรู้สึกไม่ดีต่อกันหรือไม่พอใจกัน

Paul G.Swingle เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับประเภทของความขัดแย้งว่ามีอยู่ 2 ลักษณะ คือ¹⁸

1. ความขัดแย้งในเป้าหมายสุดท้าย (ends conflict) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และนโยบาย
2. ความขัดแย้งในด้านวิธีการ (means conflict) เป็นความขัดแย้งในเรื่องของวิธีการ กระบวนการที่จะก้าวไปสู่เป้าหมายที่ตกลงกันได้

¹⁶ Don Hellriegel and John W. Slocum Jr., Organization Behavior (New York : West Publishing Co, 1970), p. 503.

¹⁷ R. Walton, Interpersonal Peacemaking (Readings, Mass : Addison Wesley, 1969)

¹⁸ Paul G.Swingle, The Management of Power (New York : Wiley, 1976), p. 61.

ส่วนนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ของไทย อร่ามศรี ศิริพันธ์ ได้แบ่งลักษณะประเภทความขัดแย้งดังนี้¹⁹

1. ความขัดแย้งในด้านวิธีปฏิบัติ
2. ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์
3. ความขัดแย้งในด้านความคิด

พฤติกรรมหรือพลวัตของความขัดแย้ง

การศึกษาทางรัฐศาสตร์ในเรื่องพฤติกรรมหรือพลวัตของความขัดแย้ง กล่าวได้ว่าเป็นสาระสำคัญไม่น้อยกว่าการศึกษาในเรื่องสาเหตุ หรือประเภทของความขัดแย้ง พฤติกรรมหรือพลวัตของความขัดแย้งจะเป็นธรรมชาติของความขัดแย้งที่ดำเนินไปตามขั้นตอน เป็นกระบวนการที่อาจพัฒนาไปสู่จุดจบหรือข้อยุติของความขัดแย้งหรืออาจเกิดการขยายตัวของความขัดแย้งลุกลามไปรอบด้านซึ่งจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานในการแสวงหาข้อยุติ

James Coleman ได้อธิบายถึงพลวัตขั้นตอนของการขยายตัวของความขัดแย้ง การคาดการณ์เพื่อทำนาย และการควบคุมความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในสังคม Coleman เห็นว่ากลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้งมีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวของความขัดแย้งในขั้นตอนต่าง ๆ²⁰

Louis Kriesberg กล่าวถึงขั้นตอนของความขัดแย้งว่า ในระยะแรกจะมีการก่อตัวของผู้ที่มีจุดประสงค์ขัดแย้งกันก่อน จากนั้นก็เป็นขั้นตอนของการตระหนักรู้ คู่กรณีแต่ละฝ่ายตระหนักรู้ว่าเป้าหมายของตนเข้ากันไม่ได้ การจะบรรลุถึงเป้าหมายของตนได้ก็โดยให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งยินยอมรับเงื่อนไขของตน โดยอาจใช้วิธีการต่าง ๆ อาจเริ่มด้วยการโน้มน้าว ชักนำไปจนถึงการข่มขู่ทำให้หวาดกลัวหรือถึงขั้นทำลายชีวิต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรง พฤติกรรม อิทธิพลและอำนาจของคู่ขัดแย้ง²¹

¹⁹ อร่ามศรี ศิริพันธ์, “ความขัดแย้งในองค์การ : เครื่องมือของนักบริหาร” ใน วารสารสังคมศาสตร์ 19 (มิถุนายน 2525) : 54.

²⁰ James S.Coleman, Community Conflict (New York : Free Press, 1957), p. 37.

²¹ Louis Kriesberg, The Sociology of Social Conflict (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1973), pp. 19-20.

Mark เชื่อว่าความขัดแย้งทางชนชั้นเป็นผลของการพัฒนาที่ซับซ้อนจากอดีต มีการเปลี่ยนแปลงและดำเนินสู่การปฏิวัติอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งในขั้นตอนสุดท้ายจะเกิดสังคมที่ปราศจากความขัดแย้งเพราะผลประโยชน์ทางชนชั้นจะถูกขจัดไปจนหมดสิ้น²²

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว กล่าวถึงแบบแผนของความขัดแย้ง (pattern of conflict) ซึ่งเป็นบางส่วนของพลวัตรหรือพฤติกรรมของความขัดแย้ง ว่ากรณีที่มีคู่ขัดแย้งเพียง 2 ฝ่าย มักมีความเข้มข้นของความขัดแย้งสูง ในขณะที่แบบแผนของความขัดแย้งซึ่งประกอบด้วยคู่กรณีมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไปมักจะไม่มีปรากฏลักษณะการเผชิญหน้าโดยตรงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เป็นการเฉพราะ ความเข้มข้นของความขัดแย้งจะน้อยกว่าในกรณีแรก เพราะมีลักษณะการเผชิญหน้าโดยตรงระหว่างคู่กรณีซึ่งมีเพียง 2 ฝ่าย²³

Cobb และ Elder เห็นว่าความขัดแย้งต่าง ๆ มี 3 มิติที่สำคัญ มิติแรกได้แก่ ขอบข่ายของความขัดแย้ง (scope of conflict) หมายความว่าจำนวนคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องในเหตุการณ์ความขัดแย้งมีมากน้อยเพียงใด มิติที่สอง บุคคลเหล่านี้จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดผลของความขัดแย้ง มิติที่สองคือความเข้มข้นของความขัดแย้ง (intensity of conflict) หมายถึงความมุ่งมั่นของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อประเด็นขัดแย้งและระดับน้ำหนักของความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น ๆ มิติที่สาม คือความรู้เห็นซึ่งความขัดแย้ง (visibility of conflict) หมายถึงจำนวนคนที่ตระหนักถึงความขัดแย้ง รับรู้ว่ามี ความขัดแย้งเกิดขึ้น²⁴

จากแนวความคิดและข้อเสนอของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมและพลวัตรของความขัดแย้ง จะเห็นได้ว่ากลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น มีบทบาทสำคัญที่ทำให้ความขัดแย้งขยายตัวออกไป โดยแต่ละฝ่ายที่เป็นคู่ขัดแย้งก็จะพยายามดึงเอาบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลที่มีพลังเข้ามาเป็นพวกพ้องเพื่อเป็นการเสริมฐานอำนาจในการต่อรองหรือการทำลายฝ่ายตรงข้ามอันจะทำให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงขึ้น

²² บิยะนาถ นูนาค, “การเมืองระหว่างองค์การของรัฐ: ศึกษาเฉพาะกรณีความขัดแย้งที่สำคัญระหว่างกระทรวงต่าง ๆ ในสมัยปฏิรูป (พ.ศ. 2435-พ.ศ.2453)” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533) , หน้า 13.

²³ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐศาสตร์เชิงประจักษ์. (กรุงเทพฯ : ชนวิชัยการพิมพ์, 2531) หน้า 18.

²⁴ Roger W. Cobb and Charles E. Elder, Participation in America : Politics of Agenda-Building (Boston : Allyn and Bacon, 1972), p. 44.

การยุติความขัดแย้ง

ในกระบวนการของความขัดแย้ง อาจกล่าวได้ว่าการยุติความขัดแย้งเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่นักรัฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ให้ความสนใจศึกษา กล่าวได้ว่าการยุติความขัดแย้งนั้นเป็นจุดจบของกระบวนการของความขัดแย้งซึ่งเป็นการแก้ไขหรือกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งไปในตัว* Cobb และ Elder ได้ตั้งสมมุติฐานหลังจากได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้งว่า การแก้ไขความขัดแย้งที่มีความเข้มข้นของความขัดแย้งสูงจะยุ่งยากกว่าการแก้ไขความขัดแย้งที่มีความเข้มข้นของความขัดแย้งน้อยกว่า²⁵

ตามสมมุติฐานของ Cobb และ Elder นี้ เชื่อมโยงกับแนวความคิดของ พรักคัลด์ ผ่องแผ้ว เกี่ยวกับแบบแผนของความขัดแย้ง (pattern of conflict) ดังกล่าวมาแล้วในเรื่องพลวัตรของความขัดแย้ง ปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่สามารถเป็นตัวแทนของสมมุติฐานของ Cobb และ Elder ได้ชัด ดังเช่นกรณีความขัดแย้งระหว่างประเทศ อิรักและอิหร่าน ซึ่งเป็นการเผชิญหน้ากันโดยตรงระหว่าง 2 ประเทศ จะมีความขัดแย้งสูงที่ยากต่อการแก้ไขมากกว่าความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประเทศประชาธิปไตยกับกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นต้น

Schattschneider ได้เสนอกลวิธีในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยใช้วิธีการแทนที่ของปัญหา (displacement) ซึ่งเป็นการนำประเด็นอื่นเข้าแทนที่ประเด็นปัญหาที่กำลังเกิดความขัดแย้ง การแทนที่เช่นนี้จะทำให้ความขัดแย้งเคลื่อนจากประเด็นปัญหาเดิมไปสู่ประเด็นใหม่ แล้วจึงดำเนินการแก้ไขความขัดแย้งในประเด็นปัญหาใหม่สามารถแก้ไขได้ง่ายกว่า เพราะได้เตรียมความพร้อมไว้ก่อนแล้ว เป็นการช่วยผ่อนคลายนปัญหาเดิมซึ่งแก้ไขได้ยากกว่า²⁶

* มีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่าผลกระทบของความขัดแย้งเป็นขั้นตอนสุดท้าย บางท่านบอกว่าชี้ชัดไม่ได้ ก้ำกึ่งกันระหว่างการยุติความขัดแย้งกับผลกระทบของความขัดแย้งว่าตอนใดอยู่ท้ายสุดในกระบวนการของความขัดแย้ง ตามทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่าการยุติความขัดแย้งเป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการของความขัดแย้ง ส่วนผลกระทบของความขัดแย้งนั้นเห็นว่าย่นอกเหนือกระบวนการ เป็นเพียงสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากสิ้นสุดหรือการยุติของกระบวนการแล้ว

²⁵ Cobb and Elder, *Participation in American Politics : The Dynamics of Agenda-Building*. pp. 43-44.

²⁶ E. E. Schattschneider, *The Semi-Sovereign People* (New York : Holt, Rinehart & Winston, 1960), Chapter 4.

มีนักวิชาการที่ได้ศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับความขัดแย้ง ได้สรุปวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งไว้ 3 ประการ คือ ประการแรก เอาแพ้ชนะกันไปข้างหนึ่งโดยการมีอำนาจเหนือ (domination) โดยเฉพาะในกรณีของความขัดแย้งที่ยืดออกไปสูงถึงจุดหรือระดับของความรุนแรง ทั้ง 2 ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งยอมแสวงหาแนวทางที่จะเอา “แพ้-ชนะ” กัน²⁷ ประการที่สอง โดยการประนีประนอม (compromise) ประการสุดท้าย โดยการผสมผสาน (integration)²⁸ ดังกรณีความขัดแย้งระหว่างชาวไทย-มุสลิมทางด้านจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งปัจจุบันจัดได้ว่ารัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการผสมผสานในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนไทยพุทธและคนไทยมุสลิม.

นอกจากนี้การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งหรือความรุนแรงทางการเมือง อาจพิจารณาได้จากการเข้าแทรกแซงของสถาบันสูงสุดทางสังคมของประเทศนั้น ๆ ในกรณีของความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองที่ผ่านมาในอดีตของประเทศไทย สถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นสถาบันเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของไทยตั้งแต่สมัยยุคการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชจนถึงมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นรูปแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน สามารถเข้ามาแก้ไขหรือยุติปัญหาความขัดแย้งหรือความรุนแรงทางการเมืองที่อยู่ในจุดวิกฤตได้บ่อยครั้ง

ผลกระทบของความขัดแย้ง

จากการศึกษาส่วนใหญ่แล้ว ปรากฏว่าความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนส่งผลกระทบในด้านลบต่อสังคมการเมือง ความขัดแย้งก่อให้เกิดความแตกแยก ความไม่สบายใจ การแบ่งขั้ว ความรุนแรงทางการเมืองและสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางไม่สร้างสรรค์ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม ตลอดจนเป็นตัวปัญหาและอุปสรรคต่อกระบวนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตามในขณะเดียวกันความขัดแย้งก็ส่งผลในด้านบวกด้วย การศึกษาผลกระทบของความขัดแย้งทั้งด้านลบและด้านบวกยอมทำให้ได้ผลการศึกษาค้นคว้าเรื่องความขัดแย้งมีมิติที่กว้างไกลและครอบคลุมกว่าการศึกษาเพียงด้านใดด้านหนึ่ง จากการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัย พอที่จะสรุปถึงผลกระทบในด้านบวกของความขัดแย้งได้ดังนี้

1. ช่วยให้มีการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมมากที่สุด เช่น กรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินประจำปีให้แก่กระทรวงต่าง ๆ ด้านบุคคลผู้มีอำนาจเกี่ยวข้อง

²⁷ G. Paul Swingle, *The Management of Power* (New York : Wiley, 1976), p. 88.

²⁸ C. Louis Schroeter, *Organizational Plan* (New York : AMA., 1970), p. 152.

ได้แก้ไขปัญหาคัดแย้งด้วยการคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม อาจก่อให้เกิดการจัดสรรงบประมาณตามความเหมาะสมและความจำเป็นของกระทรวงต่าง ๆ ได้

2. ก่อให้เกิดความก้าวหน้า ถ้าการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นโต้แย้งได้ ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นได้จากการแสดงความคิดเห็นดังกล่าว แต่ถ้าความคิดเห็นนั้นได้รับการยอมรับ หลังจากทุกฝ่ายเห็นดีเห็นชอบด้วย การเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ก็เกิดขึ้น เช่น การแก้ไขกฎหมายที่พิจารณาในสภาผู้แทนราษฎรให้ทันสมัยกับยุคเวลา

3. ช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม กล่าวคือความขัดแย้งทำให้บุคคลในกลุ่มรู้สึกว่าคุณสามารถแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งได้ ซึ่งถ้าไม่เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น ขัดแย้งกันได้แล้ว ก็จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าไม่อาจทนร่วมอยู่ในกลุ่มนั้นได้ และอาจแยกตัวออกจากกลุ่ม ซึ่งย่อมส่งผลต่อความอ่อนแอของกลุ่มได้

4. ช่วยสร้างและรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มให้เด่นชัด กล่าวคือในกลุ่มคนที่มารวมกัน ถ้ามีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็อาจมีการแยกตัวไปจัดตั้งกลุ่มใหม่ขึ้น และถ้าสามารถรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มใหม่ได้แล้ว กลุ่มนั้นก็จะมีแนวทางและเป้าหมายในการดำเนินงานของตนเป็นอิสระไม่ผูกพันกับกลุ่มเดิม การแตกกลุ่มออกไปเช่นนี้ ทำให้กลุ่มใหม่ที่แยกตัวมีลักษณะโดดเด่น แต่ถ้ากลุ่มที่แยกตัวไปไม่สามารถคงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้แล้ว กลุ่มนี้ก็มักจะแตกตัวออกไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม่เหลือความเป็นกลุ่มเดิม

5. ความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นจะช่วยให้เกิดความรักสามัคคีภายในกลุ่มมากขึ้น กล่าวคือ ถ้าเกิดมีความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นแล้ว สมาชิกภายในกลุ่มจะรวมตัวกันเหนียวแน่นขึ้นเพื่อต่อต้านฝ่ายตรงข้าม

6. ช่วยสร้างและรักษาดุลแห่งอำนาจ เกิดขึ้นในกรณีที่มีคู่ขัดแย้ง 2 ฝ่ายที่สำคัญที่มีการเผชิญหน้าด้วยกำลังกันอยู่เสมอ และเมื่อได้ปะทะกันจนต่างฝ่ายต่างรู้แสนยานุภาพซึ่งไม่อาจเอาชนะกันได้เด็ดขาดแล้ว ต่างฝ่ายต่างก็ยำเกรงกันไม่กล้าผลิผลามตราบเท่าที่ทั้ง 2 ฝ่ายยังตระหนักว่าแสนยานุภาพยังเท่าเทียมกัน ในปรากฏการณ์เช่นนี้จะเกิดดุลแห่งอำนาจ เป็นการคานอำนาจระหว่างกัน จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เห็นได้ว่าประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งทั้ง 6 ประเด็นข้างต้นนั้น มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งถ้าสามารถศึกษาได้ครบทุกประเด็นก็จะช่วยให้ผลงานการศึกษาวิจัยเรื่องความขัดแย้งมีความสมบูรณ์ทั้งในแง่ของเนื้อหาสาระของสถานการณ์และพฤติกรรมของความขัดแย้งเอง และในแง่ของการนำประโยชน์จากการศึกษาไปพิจารณาเหตุการณ์อื่น ๆ ในทำนองเดียวกันรวมทั้งสามารถคาดการณ์อนาคตของเหตุการณ์ต่อไปได้อย่างมีระบบและมีหลักเกณฑ์

ทฤษฎีการเมืองไทยเรื่องสถานการณ์ทางการเมือง

กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยสนใจอยู่อีกแนวคิดหนึ่งซึ่งคิดว่าน่าจะนำมาอธิบายถึงปรากฏการณ์ความขัดแย้งของรัฐบาลผสมตามระบอบประชาธิปไตยในการเมืองไทยได้อีกตัวแบบหนึ่ง คือ ทฤษฎีการเมืองไทยเรื่องการต่อสู้กับสถานการณ์ของ กนก วงษ์ตระหง่าน²⁹

จากการศึกษาวิเคราะห์ของ กนก วงษ์ตระหง่าน เกี่ยวกับประชาธิปไตยในการเมืองไทย โดยนำเอากรณีเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในอดีต 4 เหตุการณ์มาเป็นตัวแบบในการศึกษาวิเคราะห์ คือ เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 นโยบายรัฐนิยมของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม การทำรัฐประหาร 9 พฤศจิกายน 2490 และเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผลการศึกษาปรากฏออกมาค่อนข้างชัดเจนว่า กิจกรรมในการเมืองไทยเป็นเรื่องของชนชั้นทางการเมืองที่ไม่มีเป้าหมายตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย ตรงกันข้ามกลับอาศัยรูปแบบของระบอบประชาธิปไตยในการแสวงหาผลประโยชน์ คือ อำนาจ (power) และความมั่งคั่ง (wealth) เป็นสำคัญ³⁰ เป้าหมายของผู้กระทำทางการเมืองไทย (ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นนำ) มักจะเป็นผลประโยชน์ ส่วนความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองมีน้อย ดังนั้นการเมืองไทยจึงถูกกำหนดโดยผลประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ ภายใต้ความจริงเช่นนี้จึงทำให้ประชาธิปไตยในการเมืองไทยอยู่ในสภาพไร้ทิศทาง และจากสภาพที่ไร้ทิศทางนี้เองทำให้สถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแย่งชิงผลประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นนำต่าง ๆ

กรณีพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่มารวมกันเป็นรัฐบาลผสม นับตั้งแต่การเริ่มต้นของพรรคการเมืองมารวมกันเพื่อให้ได้เสียงข้างมากในสภาเพื่อเป็นฝ่ายบริหาร ตลอดจนการบริหารงานของพรรคร่วมรัฐบาล สถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการกระทำทางการเมืองของแต่ละหน่วย (บุคคลหรือองค์กร) ซึ่งการกระทำทางการเมืองภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งผลถึงเสถียรภาพของพรรคร่วมรัฐบาลว่าจะเข้าไปในรูปแบบใด โดยสภาพเช่นนี้เห็นได้ว่าพรรคการเมืองที่เข้าร่วมกันเป็นพรรครัฐบาลผสมไม่มีอุดมการณ์หรือเป้าหมายร่วมกันอย่างจริงจังในการบริหารประเทศ พรรคการเมืองแต่ละพรรคในพรรคร่วมรัฐบาลจะต่อสู้ช่วงชิงเพื่อผลักดันให้สถานการณ์

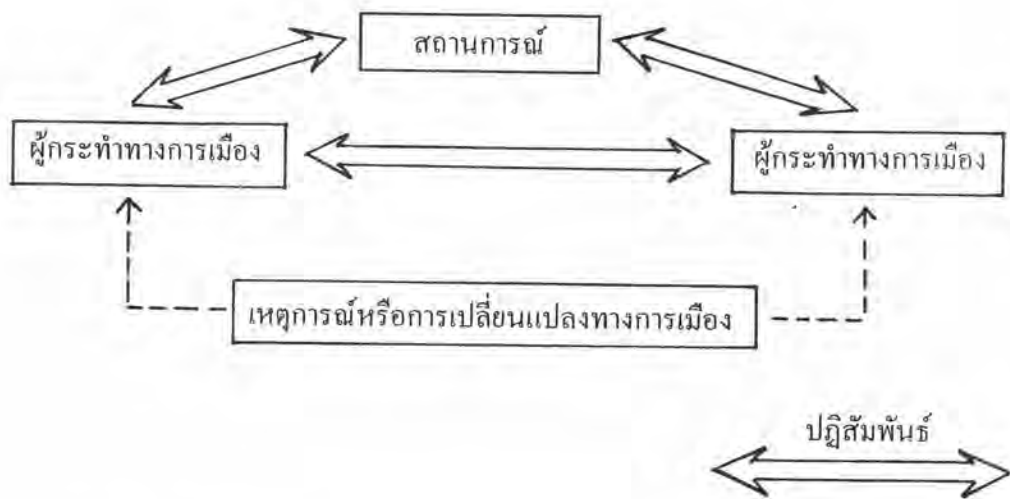
²⁹ กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 306.

ที่เกิดขึ้นเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนหรือพรรคตนให้มากที่สุด ปัญหาด้านเสถียรภาพของรัฐบาลผสมดังกล่าวมักจะปรากฏออกมาในรูปของความขัดแย้งระหว่างกัน ซึ่งจะเป็นดัชนีสำคัญถึงความราบรื่นหรือความแตกแยกในการบริหารของรัฐบาลนั้น ๆ

โครงสร้างทางทฤษฎี

ตัวแปรสำคัญของโครงสร้างทางทฤษฎีการเมืองไทยมี 2 ตัว คือ สถานการณ์และผู้กระทำทางการเมือง ในสถานการณ์หนึ่งสามารถมีผู้กระทำทางการเมือง (political actors) หลายคนหรือเป็นกลุ่มหรือเป็นการกระทำของคนเพียงคนเดียว (ของแต่ละฝ่าย) ผู้กระทำทางการเมืองเหล่านี้จะเข้ามาปฏิสัมพันธ์ (interaction) กันในลักษณะของการช่วงชิงหรือจัดการกับสถานการณ์เพื่อผลักดันให้สถานการณ์นั้นเปลี่ยนไปในทิศทางที่ตนต้องการ ซึ่งทฤษฎีนี้มีแผนภูมิลักษณะดังนี้³¹

จากแผนภูมิจึงจะเห็นได้ว่าการเมืองของไทยขึ้นอยู่กับสถานการณ์เป็นสำคัญ กล่าวคือ สถานการณ์จะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดบทบาทหรือพฤติกรรมของผู้กระทำทางการเมืองในสถานการณ์นั้น ผู้กระทำทางการเมืองนี้มีทั้ง บุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์การ ซึ่งจำนวนของผู้กระทำทางการเมืองสามารถมีได้ไม่จำกัดและถ้าจำนวนของผู้กระทำทางการเมืองมีบทบาทมากขึ้นเท่าใด ก็จะทำให้เหตุการณ์ทางการเมืองเรื่องนั้นมีความซับซ้อนยุ่งยากมากขึ้น ในกรณีของผู้กระทำทางการเมืองเป็นพรรคการเมือง

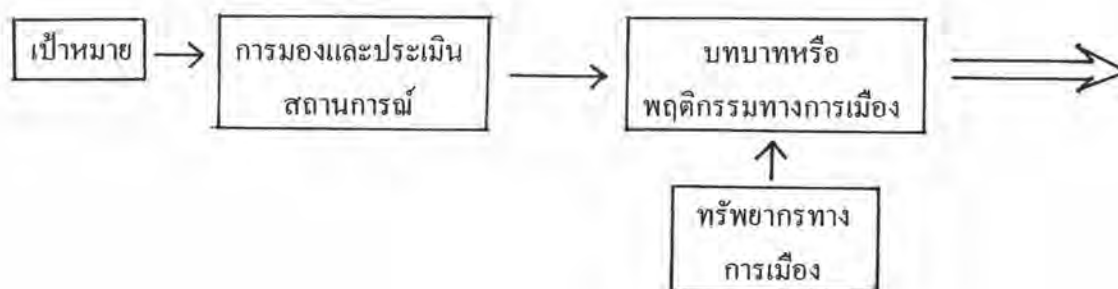
³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 308.

ต่าง ๆ ในพรรคร่วมรัฐบาล ความซับซ้อนยุ่งยากนี้จะปรากฏให้เห็นในรูปของความขัดแย้งระหว่างพรรค
ร่วมรัฐบาลที่ยากต่อการแก้ไข ในขณะที่เดียวกันผู้กระทำทางการเมืองก็สามารถมีบทบาทหรือพฤติกรรมที่
ไปกำหนดสถานการณ์เช่นเดียวกัน และผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มผู้กระทำทางการเมืองกันเองกับ
สถานการณ์นี้ก็คือ เหตุการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา และเหตุการณ์
หรือการเปลี่ยนแปลงนี้ก็กลับไปกำหนดพฤติกรรมผู้กระทำทางการเมืองและสถานการณ์อีกครั้งหนึ่ง
หมุนเวียนกันเป็นระบบ กล่าวคือ ระบบของตัวแปรและความสัมพันธ์ของตัวแปรตามแผนภูมิข้างต้นจะ
ไม่หยุดนิ่ง (static) ตรงกันข้ามจะมีความเคลื่อนไหวอย่างมีพลวัต (dynamic) ในตัวมันเองอยู่ตลอดเวลา
จากโครงสร้างหลักนี้ตัวแปรสำคัญที่เข้ามากำหนดบทบาทหรือพฤติกรรมของผู้กระทำทางการเมือง
เมืองนอกเหนือจากที่ถูกกำหนดโดยตัวแปรหลัก 3 ตัว คือ³² 1. เป้าหมาย 2. การมองและประเมิน
สถานการณ์ 3. ทรัพยากรทางการเมือง กล่าวคือ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ผู้กระทำทางการเมืองต้องการจะ
เกิดขึ้น เป้าหมายประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่คือ ความคิดและผลประโยชน์ ความคิดหมายถึง แนวทาง
หลักการ ยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่ผู้กระทำทางการเมืองมีอยู่และต้องการผลักดันให้เกิดผลขึ้นให้บุคคล
อื่นยอมรับในแนวทางของตน ผลประโยชน์ก็คือ อำนาจ (power) และความมั่งคั่ง (wealth) และเป้า
หมายนี้เองจะเป็นตัวกำหนดการมองและประเมินสถานการณ์ของผู้กระทำทางการเมืองว่าจะมีวิธีการชั่ง
ชั่งหรือจัดการกับสถานการณ์อย่างไรภายใต้เป้าหมายที่ตนมีอยู่ในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด
อีกตัวแปรหนึ่งก็คือ ทรัพยากรทางการเมืองที่มีอยู่ แม้ว่าผู้กระทำทางการเมืองจะมีเป้าหมายที่ชัดเจนและ
มองสถานการณ์ได้ถูกต้องว่าตนควรจะมีบทบาทอย่างไร แต่ถ้าผู้กระทำทางการเมืองนั้นมีทรัพยากรทาง
การเมืองไม่เพียงพอต่อการจัดการกับสถานการณ์แล้ว การจะประสบผลดังที่คาดไว้ก็เป็นไปได้อีก
ทรัพยากรทางการเมืองนั้นมีอยู่มากมาย แต่ที่สำคัญมี 3 ประการคือ 1. อำนาจ 2. องค์การ 3. ข่าวสาร
การใช้ทรัพยากรนี้อย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้บทบาทหรือพฤติกรรมทางการเมืองของผู้กระทำการเมือง
ไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากคำอธิบายดังกล่าวข้างต้นถึงกระบวนการที่มาของบทบาทหรือพฤติกรรมทางการเมือง
สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้³³

³² ดูรายละเอียดใน กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 309.

รัฐบาลผสมกับปัญหาความขัดแย้ง

การปกครองระบอบประชาธิปไตยตามระบบรัฐสภา ที่สภาเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและเป็นที่มาของฝ่ายบริหาร มีนักคิดหลายท่านเชื่อว่า ประเทศที่มีระบบสองพรรคการเมืองใหญ่ที่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวได้เสียงข้างมากในสภาเข้ามาบริหารประเทศนั้น เป็นระบบที่เอื้ออำนวยให้สามารถมีฝ่ายบริหารที่มีเสถียรภาพได้ดีที่สุด และนักทฤษฎีพวกนี้ก็ไม่เชื่อในความยั่งยืนของรัฐบาลผสมในระบบหลายพรรคการเมือง Lawrence Lowell กล่าวว่า “รัฐบาลที่มีความมั่นคงขึ้นอยู่กับ การลงคะแนนเสียงในสภานั้น จะสามารถนำนโยบายที่สอดคล้องและมีผลนำมาใช้ได้ก็แต่เฉพาะเมื่อรัฐบาลสามารถไว้วางใจได้ว่าจะมีเสียงสนับสนุนข้างมากในสภาเท่านั้น ดังนั้นระบบรัฐสภาจะสามารถตอบสนองให้ประเทศที่รัฐบาลเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพได้ก็แต่เฉพาะกรณีที่มีเสียงข้างมากประกอบอยู่ในพรรคเดียวเท่านั้น”³⁴ Duverger กล่าวถึงกรณีประเทศฝรั่งเศสสมัยสาธารณรัฐที่ 3 และ 4 ว่าเป็นเพราะระบบมากพรรคนั่นเองที่ทำให้รัฐบาลในระบบรัฐสภาของฝรั่งเศสมีความอ่อนแอ ต้องเปลี่ยนอยู่เสมอ ๆ Duverger ให้เหตุผลความล้มเหลวของฝรั่งเศสในช่วงดังกล่าวว่า “การขาดพรรคที่มีเสียงข้างมาก ทำให้ฝรั่งเศสจำเป็นต้องจัดตั้งรัฐบาลที่ผสมกันหลายพรรคและในสภาพเช่นนี้ปรากฏว่า การล้มของรัฐบาลซึ่งเป็นกรณียกเว้นหรือหาได้ยากในระบบสองพรรค ได้กลายมาเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาและเกิดขึ้นบ่อย”³⁵

³⁴ Lawrence Lowell, Governments and Parties in Continental Europe (Boston, 1986), p. 73.

³⁵ Maurice Duverger, Political Parties (New York : John Wiley & Sons, 1954), pp. 407-408.

Jean Blondel บอกว่า “สำหรับรัฐบาลผสมแล้ว ไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือใหญ่ต่างก็ปรากฏว่าล้วนแต่เป็นศัตรูต่อรัฐบาลที่มีเสถียรภาพทั้งสิ้น”³⁶

จากการกล่าวถึงปัญหาด้านเสถียรภาพของรัฐบาลผสมของนักคิดดังกล่าวข้างต้น บัจชัยพื้นฐานโดยสภาพเกิดจากตัวรัฐบาลผสมนั้น ๆ เอง อันเนื่องมาจากการรวมตัวกันของพรรคการเมืองตั้งแต่ 2 พรรคขึ้นไปจัดตั้งเป็นรัฐบาลผสม ปัญหาด้านเสถียรภาพของรัฐบาลผสมดังกล่าวจะปรากฏออกมาในรูปแบบของปรากฏการณ์ของความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นรัฐบาลผสมเป็นสำคัญ ปัญหาความขัดแย้งนี้จะเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้รัฐบาลผสมจะขาดเสถียรภาพมากมาสนับสนุนในกระบวนการทางรัฐสภาอันเนื่องมาจากความแตกแยกหรือการแตกตัวออกไปของพรรคการเมืองที่ไม่สามารถดำรงฐานะของตนเองในรัฐบาลผสมนั้นได้ ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากสาเหตุหลายประการเช่น การจัดสรรผลประโยชน์ ตำแหน่งทางการเมืองไม่ลงตัวระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ ในรัฐบาลผสม ความแตกต่างกันในเรื่องนโยบายของแต่ละพรรค เป็นต้น สาเหตุหรือชนวนของความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองต่างๆ ดังกล่าวเป็นผลให้รัฐบาลผสมมีความอ่อนแอหรือล้มเหลวในที่สุดซึ่งเป็นปัญหาด้านเสถียรภาพของรัฐบาลผสม

นักคิดกลุ่มดังกล่าวเห็นว่า รัฐบาลที่มีเสถียรภาพมากเพียงพรรคเดียวที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้เพียงลำพัง จะเป็นรัฐบาลที่มีปัญหาด้านเสถียรภาพน้อยอันเนื่องจากการไม่มีความขัดแย้งหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นได้น้อยกว่ารัฐบาลผสมจากหลายพรรคการเมือง แต่อย่างไรก็ตามได้มีนักคิดอีกกลุ่มที่เห็นว่า รัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองหลายพรรคเป็นรัฐบาลผสมก็สามารถมีเสถียรภาพได้ แนวความคิดของ Epstien ในผลงานของเขาชื่อ “Political Parties in Western Democracies” เขาอธิบายว่า ถึงแม้ว่ารัฐบาลผสมที่ประกอบด้วยหลายพรรคการเมืองมีโอกาสเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างกันมากกว่ารัฐบาลที่เกิดจากการจัดตั้งเพียงพรรคการเมืองเดียวก็ตาม แต่ถ้าพรรคการเมืองภายในรัฐบาลผสมนั้นมีความเหนียวแน่น (cohesion) มีความตั้งใจร่วมกันสูงที่จะบริหารบ้านเมืองไปโดยตลอดอายุรัฐบาลและมีความสามารถที่จะควบคุมความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลมิให้เกิดความรุนแรงจนกระทั่งเป็นผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อการอยู่รอดของรัฐบาลผสมนั้น ความมีเสถียรภาพก็สามารถเกิดขึ้นได้เช่นเดียวกับรัฐบาลที่มีเพียงพรรคการเมืองเดียวในระบบสองพรรคใหญ่

³⁶ Jean Blondel, *Party Systems and Pattern of Government in Western Democracies*

(New York : Wiely, 1968), pp. 198-199.

สรุปและประยุกต์กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาในเรื่องของความขัดแย้งของนักคิดดังกล่าวข้างต้น กล่าวได้ว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่สำคัญกระบวนการหนึ่งในระบบการเมืองจนกระทั่งนักรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์บางท่านกล่าวว่าความขัดแย้งกับการเมืองเป็นเสมือนคู่แฝดกันหรือการเมืองเป็นเรื่องของความขัดแย้ง ที่ผ่านมาก็ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งหลายกลุ่มหลายแนวความคิด แต่เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของแนวคิดหลัก ๆ แล้วอาจสรุปได้ว่า ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในสังคมการเมือง ความขัดแย้งเป็นความสัมพันธ์ของคู่กรณีตั้งแต่ 2 ฝ่ายหรือมากกว่าในเชิงปฏิสัมพันธ์ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันในการศึกษารูปแบบหรือกระบวนการของความขัดแย้ง ควรพิจารณาถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีความสัมพันธ์ในกระบวนการของความขัดแย้ง ซึ่งได้แก่สาเหตุของความขัดแย้งอันประกอบด้วยสถานการณ์ในขณะนั้น เป้าหมายต่าง ๆ ของคู่ขัดแย้งแต่ละฝ่ายและความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ของคู่ขัดแย้ง ซึ่งนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมของความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ ตามแต่สาเหตุ พฤติกรรมดังกล่าวจะเข้มข้นมากขึ้นน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละฝ่าย (คู่ขัดแย้ง) ซึ่งประกอบด้วยการรวมตัวเป็นพวกเดียวกันของคู่ขัดแย้งแต่ละฝ่ายว่ามีมากน้อยแค่ไหน ระดับการแข่งขัน การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และกลยุทธ์ในการต่อสู้รวมทั้งสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น หลังจากนั้นก็พิจารณาถึงการยุติความขัดแย้งว่าเป็นไปในลักษณะใด ซึ่งต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่เป็นเหตุต่อการยุติความขัดแย้ง ว่ามาจากปัจจัยจากคู่กรณีเองหรือปัจจัยแทรกแซงจากภายนอก เช่น การเข้ามายุติความขัดแย้งจากบุคคลภายนอกซึ่งไม่ได้เป็นคู่กรณีในเหตุการณ์ความขัดแย้งนั้น ซึ่งบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจ อิทธิพลหรือบารมีที่จะทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ หรืออาจเป็นเพราะสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้นทำให้ต้องยุติความขัดแย้ง เป็นต้น ท้ายที่สุดคือการพิจารณาถึงผลกระทบของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นต่อระบบการเมืองการปกครองและสังคมทั้งในด้านบวกและลบ ทั้งนี้อาจนำเสนอเป็นตัวแบบของกรอบแนวคิดที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษากระบวนการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพรรคการเมืองของรัฐบาลผสมชุด ชวน หลีกภัย ในช่วงครึ่งสมัยแรกได้ดังนี้³⁷

³⁷ ปิยะนาถ นูนนาค, “การเมืองระหว่างองค์กรของรัฐ : ศึกษาเฉพาะกรณีความขัดแย้งที่สำคัญระหว่างกระทรวงต่าง ๆ ในสมัยปฏิรูป (พ.ศ. 2435 - พ.ศ. 2453)” หน้า 42.

ประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาในการศึกษากระบวนการของความขัดแย้งเพื่อความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ของความขัดแย้งอย่างมีพลวัตตามที่ได้นำเสนอในข้างต้นดังนี้

1. เป้าหมาย การเข้าใจถึงเป้าหมายของกลุ่มขัดแย้งจะทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงแนวทางของแต่ละฝ่ายที่จะบรรลุสู่เป้าหมายของตนต่อไปได้ เป้าหมายของกลุ่มขัดแย้งอาจมีความแตกต่างกัน คล้ายคลึงกัน หรืออาจเหมือนกันก็ได้ ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างก็พยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้เป้าหมายของตนบรรลุผลสำเร็จ

2. ความแตกต่างระหว่างกลุ่มขัดแย้ง การพิจารณาถึงความแตกต่างของกลุ่มขัดแย้งนั้นมีอยู่หลายด้าน เช่น การศึกษาถึงความเป็นมาหรือภูมิหลัง ความเชื่อ ค่านิยม แนวความคิด ทักษะ ทักษะการ เรียนรู้ เป็นต้น การรู้ถึงข้อแตกต่างเหล่านี้สามารถทำให้เข้าใจถึงพฤติกรรมที่แต่ละฝ่ายแสดงออกในกระบวนการต่อสู้ได้

3. การรวมตัวเป็นพวกเดียวกันของกลุ่มขัดแย้งแต่ละฝ่าย ในกระบวนการของความขัดแย้ง กลุ่มขัดแย้งที่พิจารณาและประเมินกำลังของฝ่ายตนเองและฝ่ายตรงข้ามแล้วเห็นว่าลำพังเพียงแค่นั้นยังไม่สามารถหรือไม่แน่ใจว่าจะต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามเพื่อบรรลุเป้าหมายของตนได้ ก็จะเกิดการรวมตัวชักนำ โน้มน้าวบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นที่มีเป้าหมายหรือมีสถานภาพคล้ายคลึงหรือเหมือนกันเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในการต่อสู้ ในการศึกษาต้องทำการวิเคราะห์ให้เข้าใจว่ากลุ่มที่เข้ามารวมตัวกันนั้น มีความเหนียวแน่นเป็นปึกแผ่นหรือเป็นการรวมกันแบบหลวม ๆ อย่างไร การรู้ถึงความสัมพันธ์และ ลักษณะของการรวมตัวกันของกลุ่มขัดแย้งแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้สามารถเข้าใจถึงสถานภาพหรือฐานกำลังของกลุ่มขัดแย้งได้อย่างเด่นชัดยิ่งขึ้น ในกรณีของความขัดแย้งในรัฐบาลผสม เราต้องวิเคราะห์ให้ทราบว่ากลุ่มขัดแย้งในรัฐบาลนั้นมี 2 ฝ่ายหรือมากกว่า แต่ละฝ่ายมีการแสวงหาพรรคการเมืองอื่นในพรรค ร่วมรัฐบาลหรือจากพรรคฝ่ายค้าน หรืออาจเป็นกลุ่มข้าราชการประจำตลอดจนองค์กรประชาชนอื่น ๆ มาเป็นแนวร่วมในการต่อสู้กับพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามอย่างไร กลุ่มองค์กรต่าง ๆ หรือพรรคการเมืองเหล่านั้นให้ความร่วมมือร่วมใจมากน้อยเพียงไร มีการรวมตัวกันยาวนานหรือเพียงชั่วคราวด้วยเงื่อนไขของช่วงเวลา สถานการณ์ หรือผลประโยชน์ทางการเมือง

4. ระดับการแข่งขัน กระบวนการในการต่อสู้ช่วงชิงระหว่างกลุ่มขัดแย้งเพื่อบรรลุเป้าหมายของแต่ละฝ่ายอาจอยู่ในกรอบกติกา หรืออาจไร้ระเบียบกฎเกณฑ์ก็ได้ ระดับของการแข่งขันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ระดับของการรวมกลุ่มและความแตกต่างของกลุ่มขัดแย้ง ทรัพยากรและสถานการณ์ในขณะนั้น รูปแบบความสัมพันธ์ของกลุ่มในด้านต่าง ๆ ระดับของการแข่งขันจะมีความเข้มข้นมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับปัจจัยดังกล่าวเป็นสำคัญ ในกรณีที่กลุ่มขัดแย้งมีการรวมกลุ่มเป็นปฏิปักษ์และมีการแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มขัดแย้งสูง ก็จะเป็นปัจจัยหนุนให้ระดับการแข่งขันระหว่างกลุ่มมีความเข้มข้นสูงไปตามเงื่อนไขเหล่านี้

5. การใช้ทรัพยากรและสถานการณ์ในขณะนั้น เนื่องจากจุดมุ่งหมายในขั้นสุดท้ายของความขัดแย้ง คือ การที่คู่ขัดแย้งแต่ละฝ่ายต้องการให้ฝ่ายตรงข้ามเปลี่ยนแปลงเป้าหมายและพฤติกรรมตามความต้องการของตน ดังนั้นต่างฝ่ายจึงต่างจัดการกับทรัพยากรทางการเมืองของคนที่มีอยู่เพื่อชักจูง โน้มน้าว กดดันหรือบีบบังคับให้ฝ่ายตรงข้ามสนองตอบต่อความต้องการของตน การจะดำเนินการดังกล่าวให้สัมฤทธิ์ผลและมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในขณะนั้นด้วย จนกระทั่งบางครั้งสถานการณ์กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้ มีการสร้างสถานการณ์ขึ้นมาเองของคู่กรณีเพื่อสร้างจุดอ่อนให้แก่ฝ่ายตรงข้ามและเสริมสร้างจุดแข็งของฝ่ายตน ในการต่อสู้ทางการเมืองจึงมีลักษณะของการพลิกแพลงการใช้ทรัพยากรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อความเป็นผู้ได้เปรียบหรือมีโอกาสที่จะได้รับชัยชนะเหนือฝ่ายตรงข้ามเพื่อให้เป้าหมายของตนได้รับการตอบสนอง

6. กลยุทธ์ในการต่อสู้ เพื่อช่วงชิงความได้เปรียบ และความเหนือกว่าในการบงการพฤติกรรมและเป้าหมายของฝ่ายตรงข้าม กลยุทธ์ในการต่อสู้ของคู่ขัดแย้งจะมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ สอดคล้องกับทรัพยากรทางการเมือง สถานภาพ เงื่อนไขและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กลยุทธ์ในการต่อสู้จึงมีความหลากหลายซับซ้อน โดยเฉพาะในกรณีที่คู่ขัดแย้งมีโอกาสเป้าหมาย ทรัพยากรและสถานภาพที่ใกล้เคียงกัน แต่ละฝ่ายก็จะมีการแสวงหาและพัฒนายุทธวิธีของการต่อสู้ให้ซับซ้อนและเหนือชั้นยิ่งขึ้น เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้ามที่มีศักยภาพคู่กัน แต่ถ้าคู่ขัดแย้งเห็นว่าไม่สามารถจะเอาชนะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้อย่างเด็ดขาดแล้ว แนวโน้มที่คู่กรณีจะหันมาประนีประนอมกันก็มีสูง ซึ่งส่งผลต่อการลดความขัดแย้งหรืออาจยุติความขัดแย้งได้ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าในกระบวนการของความขัดแย้งนั้น แต่ละปัจจัยและองค์ประกอบของความขัดแย้งดังที่กล่าวมาแล้วในช่วงต้นนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นพลวัต ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้นำเอาแนวความคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาและอธิบายถึงปัญหาความขัดแย้งในรัฐบาลผสมชุด ชวน หลีกภัย ช่วงครึ่งสมัยแรก ซึ่งจากขอบข่ายของทฤษฎีและแนวความคิดที่กล่าวมาในบทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า กรณีที่พรรคการเมืองต่าง ๆ หลายพรรคเข้ามารวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์ในการเป็นรัฐบาลบริหารประเทศนั้นเป็นการรวมกันภายใต้เงื่อนไขของการต่อรองด้านผลประโยชน์และภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ส่วนเป้าหมายทางอุดมการณ์มีน้อย กรอบด้วยแต่ละพรรคการเมืองในพรรครัฐบาลผสมต่างก็มีพื้นฐานของพรรคและสมาชิกภายในพรรคที่แตกต่างกันในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นภูมิหลังในด้านการศึกษาของพรรค แนวความคิด แนวนโยบายทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนปัญหาด้านระเบียบกฎหมายและวินัยของสมาชิกพรรค การมีกลุ่มย่อยฝักฝ่ายภายในแต่ละพรรค องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนเป็นที่มาของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในรัฐบาลผสม ที่จะได้ทำการศึกษารายละเอียดในบทต่อไป